Əmlakı zorla tələb etmə işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında

ƏMLAKI ZORLA TƏLƏB ETMƏ İŞLƏRİ ÜZRƏ MƏHKƏMƏ TƏCRÜBƏSİ HAQQINDA

Plenumun 25 dekabr 1998-ci il tarixli 2№-li

QƏRARI

Özgəsinin əmlakını və ya ona olan hüququ zorla tələb etmə işləri üzrə məhkəmə təcrübəsinin ümumiləşdirilməsi göstərir ki,məhkəmələr bu kateqoriyadan olan işlərə əsasən düzgün baxırlar.

Bununla yanaşı, bəzi məhkəmələr əmlakı və ya ona olan hüququ zorla tələb etmə barədə cinayət işlərinə baxarkən cinayət işlərinə baxarkən qanunun tətbiqində səhvlərə yol verir, iş üzrə aparılmış ibtidai istintaqın keyfiyyətinə lazımi tələbkarlıqla yanaşmır, işin hallarını hərtərəfli, tam və obyektiv araşdırmır, ayrı-ayrı işlər üzrə cinayətin törədilməsində iştirak etmiş bütün şəxsləri aşkar etmir, cinayətin hər bir iştirakçısının rolunu tam aydınlaşdırmır.

Bir sıra hallarda əmlakı və ya ona olan hüququ zorla tələb etmə cinayətinin oxşar cinayətlərdən fərqləndirilməsində səhvlərə yol verilir.

Qeyd edilən nöqsanların aradan qaldırılması məqsədilə və məhkəmə təcrübəsində qüvvədə olan qanunun tətbiqində yaranan mübahisəli məsələlərin aydınlaşdırılmasının zəruriliyini nəzərə alaraq Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenumu

QƏRARA ALIR:

1. Məhkəmələrin diqqəti özgəsinin əmlakını və ya ona olan hüququ zorla tələb etmənin yüksək ictimai təhlükəliliyinə və belə kateqoriyadan olan işlərin baxılmasında qanunun tələblərinə ciddi əməl edilməsi, cinayətin törədilməsində iştirak etmiş bütün şəxslərin aşkar olunması, onların hər birinin cinayətin törədilməsində rolu və təqsirlilik dərəcəsinin müəyyən edilməsi üçün qanunda nəzərdə tutulan bütün tədbirləri görməyin zəruriliyinə cəlb edilsin.

2. Məhkəmələrə izah edilsin ki, özgəsinin əmlakını və ya ona olan hüququ zorla tələb etmənin soyğunçulun və quldurluqdan fərqləndirilməsi məsələsini həll edərkən nəzərə almalıdırlar ki, əgər zor tətbiq etmə, soyğunçuluq və quldurluqda əmlakı ələ keçirmə və yaxud onu əldə saxlama üsuludursa, özgəsinin əmlakını və ya ona olan hüququ zorla tələb etmədə bu, bədənin təsirini gücləndirmə vasitəsidir.

Soyğunçuluq və quldurluqda əmlakın ələ keçirilməsi zor tətbiq edilməsi ilə eyni vaxtda və ya ondan dərhal sonra baş verdiyi halda, özgəsinin əmlakını və ya ona olan hüquqları zorla tələb etmədə təqsirli şəxsin qəsdi tələb olunan əmlakın və ya ona olan hüququn gələcəkdə əldə edilməsinə yönəlir.

Bununla belə zorla tələb etmə, bilavasitə zərər çəkmiş şəxsin əmlakının ələ keçirilməsi ilə bağlı olub cinayətlərin real məcmusu yarandığı hallarda zorun xarakterindən asılı olaraq bu hərəkətlər, əlavə olaraq həm də soyğunçuluq və ya quldurluq kimi tövsif edilməlidir.

2. Rüsvayedici məlumatları yaymaq hədəsi ilə əmlakı və ya ona olan hüquqları tələb etmə dedikdə, zərər çəkmiş şəxsin və ya onun yaxın adamlarının şərəf və ləyaqətinə xələl gətirə biləcək rüsvayedici məlumatların yayılması hədəsi ilə əmlakı və ya ona olan hüquqları zorla

tələb etmə başa düşülməlidir. Bu halda əmlakı və ya ona olan hüquqları zorla tələb etmə zamanı gələcəkdə yayılması ilə hədələnilən rüsvayedici məlumatların həqiqətə uyğun olub-olmaması əhəmiyyət kəsb etmir.

Əgər zərər çəkmiş şəxs və ya onun adamları haqqında bilə-bilə böhtan və ya təhqiredici xarakterli məlumatlar yayılmış olarsa, belə halda törədilən əməl bunun üçün əsaslar olduqda Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 93-6-cı maddəsi və müvafiq olaraq Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 121-ci və ya 122-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş cinayətlərin məcmusu qaydasında tövsif olunmalıdır.

Əmlakı zorla tələb etmə zərər çəkmiş şəxsin və ya onun yaxın adamlarının qanunsuz olaraq azadlıqdan məhrum edilməsi və ya girov saxlanması ilə müşayiət edilərsə, təqsirli şəxsin əməli Azərbaycan Respublikası CM-nin 93-6-cı maddəsi və müvafiq olaraq Azərbaycan Respublikası CM-in 120-ci və ya 120-1-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş cinayətlərin məcmusu qaydasında tövsif olunmalıdır.

Zərər çəkmiş şəxsin yaxın adamları dedikdə, Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 54-cü maddəsində göstərilən yaxın qohumlar, həmçinin yaranmış həyati şəraitdən asılı olaraq səhhəti, həyatı və mənafeyi zərər çəkmiş şəxs üçün əziz olan şəxslər başa düşülməlidir.

4. Şəxs Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 93-3-cü maddəsində (və ya köhnə redaksiyada 83-cü maddəsində) olan qeyddə göstərilmiş cinayətlərdən birini törətmişsə, həmin cinayətlərə görə onun məhkum edilib-edilmədiyindən asılı olmayaraq ondan sonrakı əmlakı və ya ona olan hüququ zorla tələb etməsi təkrarlıq hesab edilməlidir.

Əvvəlki cinayətə görə məhkumluq götürüldükdə, ödənildikdə və yaxud cinayət məsuliyyətinə cəlb etmə müddəti keçdikdə təkrarlıq əlaməti yaranmır.

Bir və ya bir neçə şəxsə qarşı yönəlmiş əmlakı və yaxud ona olan hüququ dəfələrlə zorla tələb etmə, əgər bu tələblər vahid qəsdlə əhatə olunmuşsa və eyni əmlakın ələ keçirilməsinə yönəlmişsə, bu halda əməl əmlakı və ya ona olan hüquqları təkrar zorla tələb etmə kimi tövsif edilə bilməz.

5. Bir qrup şəxsin əmlakı və ya ona olan hüququ zorla tələb etməsi dedikdə, qabaqcadan və ya cinayətin törədilməsi anında razılığa gəlmiş iki və ya daha çox şəxsin iştirakı ilə əmlakın və ya ona olan hüququn zorla tələb edilməsi başa düşülməlidir.

6. Əmlakı və ya ona olan hüququ zorla tələb etmənin tövsifedici əlaməti olan zərər çəkmiş şəxsin və ya onun yaxın adamlarının həyatı və səhhəti üçün təhlükəli zorakılıq tətbiq etmə hədəsi dedikdə (Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 93-6-cı maddəsinin 2-ci hissəsi), zərər çəkmiş şəxsə az ağır bədən xəsarəti, yaxud səhhətin qısa müddətə pozulmasına və ya əmək qabiliyyətinin uzun müddət cüzi itirilməsinə səbəb olan xəsarət yetirmə, həmçinin belə ziyan vurmasa da yetirilən anda zərər çəkmiş şəxsin həyatı və səhhəti üçün real təhlükə törədən zorakılıq hərəkətləri, habelə belə zor ediləcəyi ilə hədələməklə edilən hərəkətlər başa düşülməlidir.

7. Məhkəmələr nəzərə almalıdırldar ki, ziyanın məbləği, məhkəmədə işə baxılana qədər minimum əmək haqqı məbləği mislinin dəyişdirilməsindən asılı olmayaraq, cinayət törədilən vaxtda mövcud olan minimum əmək haqqı məbləğinin misli ilə hesablanmalıdır.

8. Təkrarən əmlakı və ya ona olan hüququ zorla tələb etmə eyni şəxs barəsində vahid qəsdlə törədildikdə və ümumi nəticədə zərər çəkmiş şəxsə xeyli və ya klli miqdarda ziyan vurulduqda təqsirli şəxsin əməli müvafiq olaraq Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 93-6-cı maddəsinin 3-cü və ya 4-cü hissəsi ildə tövsif olunmalıdır.

9. Cinayət əməlinin Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 93-6-cı maddəsinin 4-cü hissəsində nəzərdə tutulmuş əlamətə görə (külli miqdarda ziyan vurma) tövsifi zamanı həm əmlakı və ya ona olan hüququ zorla tələb edənə verilən əmlakın dəyəri, həm də təqsirli şəxs tərəfindən zədələnən və ya məhv edilən əmlakın dəyəri nəzərə alınmalıdır.

Məhkəmələr nəzərə almalıdırdlar ki, əmlakı və ya ona olan hüququ zorla tələb etimə cinayəti zərər çəkmiş şəxsə və ya onun yaxın adamlarına ziyan vurulacağı barədəki hədə tələbinin verildiyi andan bitir, ona görə də şəxs Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 93-6-cı maddəsinin 2, 3, 4-cü hissələrində nəzərdə tutulmuş əmlakı zədələmə və ya məhv etmə, xeyli və ya külli miqdarda ziyan vurma, ağır bədən xəsarəti yetirməklə bağlı tövsifedici əlamətlərilə yalnız qanunda göstərilən həmin nəticələr real mövcud olduqda təqsirləndirilə bilər.

10. Əmlakı tələb etməni muzdlla sifariş verən və ya maliyyələşdirən şəxsin əməli əmlakı və ya ona olan hüququ zorla tələb etmədə təhrikçi kimi qiymətləndirilməlidir.

11. Qəsdən adamöldürmə ilə müşayiət olunan əmlakı və ya orna olan hüququ zorla tələb etmə Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 94-cü maddəsinin 1-ci bəndinrin dispozisiyası ilə əhatə olunmadığına görə, belə əməllər Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 94-cü maddəsinin 1-ci bəndinin disprozisiyası ilə əhatə olunmadığına görə, belə əməllər Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 94-cü maddəsinin 1-ci bəndi və 93-6-cı maddəsində nəzərdə tutulan cinayətlərin məcmusu qaydasında tövsif edilməlidir. Əgər adamöldrmə əmlakı və ya ona olan hüququ zorla tələb etmə faktını gizlətmə məqsədilə törədilmişdirsə, təqsirli şəxsin hərəkətləri Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 94-cü maddəsinin 7-ci bəndi və 93-6-cı maddəsinin müvafiq hissəsi ilə tövsif olunmalıdır.

12. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 93-6-cı maddəsinin 4-cü hissəsində əmlakı və ya ona olan hüququ zorla tələb etmənin tövsifedici əlaməti kimi nəzərdə tutulpan mütəşəkkil dəstə dedikdə bir və ya bir neçə cinayət etmək məqsədilə qabaqcadan razılaşmış iki və ya daha artıq şəxsdən ibarət möhkəm birləşmiş dəstə başa düşülməlidir. Mütəşəkkil dəstənin iştirakçıları arasında möhkəm təşkilati birlik olmalı, onlar əmlakı və ya ona olan hüququ zorla tələb etmə məqsədilə mütəşəkkil dəstədə birləşmələrini başa düşməlidirlər. Belə mütəşəkkil dəstə bir qayda olaraq əmlakı və ya ona olan hüququ zorla tələb etmə cinayətini hazırlayır, planlaşdırır və iştirakçılar arasındakı rollar bölüşdürülür.

13. Məhkəmələr əmlakı və ya ona olan hüququ zorla tələb etməyə dair cinayət işlərinə baxarkən, cinayətin baş verməsinə kömək etmiş səbəb və şəraiti aydınlaşdırmalı və onların aradan qaldırılması üçün qanuna müvafiq tədbir görməlidirlər.

14. Respublikanın yuxarı məhkəmə instansiyaları əmlakı və ya ona olan hüququ zorla tələb etməyə dair baxılan cinayət işləri üzrə hökmlərin qanuni və əsaslılığı üzərində nəzarəti gücləndirməli və bu sahədə yol verilən qanun pozuntularının vaxtında aradan qaldırılması üçün tədbir görməlidirlər.